Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
ISBN: 978-606-8624-17-4
Section: Language and Discourse

PROPER NAMES' LEXICAL STRUCTURE

Camelia Alibec

Senior Lecturer, PhD, "Mircea cel Bătrân" Naval Academy, Constanța

Abstract: The forming stage of a Romanian proper names' system is previous to their documentary certtification(the XIX century). Therefore, the creation of the personal denomination corresponds to the forming process of the Romanian language, as part of the Romanic system. The Rommanian person names, as a Romanic system, should beotganized according to a historical stratification on a Latin basis. The Latin denominative system with three names (trinomina): praenomen, nomen, cognomen is still in use.Searching for the Latin inheritance in the Romanian onomatology, we sometimes get at some false etymological reclaim of some names or at equivocal etymologies. The creation of proper names having a lexical basis inherited from the Latin language is a common trace for all the Romance languages.The forming process of the Romanian antropology starts with the Romanization and the Christianization of nthe vernacular population, which imposes the religious names, goes on by creating laic names out of Roamnian lexical forms and completes by adopting and adapting of some foreign loans, especially slavic.However the forming of the onomastic system is an ongoing evolutionary process, with a dynamic which is historically and socially specified.

Keywords: proper names, onomatology, etymology, denomination , lexical.

Etapa de formare a unui sistem a numelor de persoană româneşti este anterioară atestării lor documentare (secolul al XI-lea). Prin urmare, crearea sistemului de denominaţie personală corespunde procesului formativ al limbii române, ca parte a romanităţii. Numele de persoană româneşti, ca sistem romanic, ar trebui să se organizeze conform unei stratificări istorice pe baze latine.

"*Există un substrat prelatin, un adstrat de nume străine şi un superstrat cult. Izvoarele epigrafice – inscripţiile pe piatră, marmură, cărămidă, table cerate sau diverse obiecte etc. – pot dovedi perpetuarea anumitor nume de persoane*". [1]

Analiza numelor de persoană româneşti în perspectivă etimologică şi istorică pare să confirme această structură.

Ca şi în cazul celorlate limbi romanice, cunoaşterea onomasticii străvechi, aparţinând stratului prelatin şi a celui latin, începe cu cercetarea izvoarelor epigrafice. Corpusul de inscripţii găsite în provinciile dunărene cuprinde peste 3.000 de nume de persoană. Dintre acestea, foarte puţine sunt prelatine, traco-dacice; s-au descoperit doar 67, alături de nume de origine greacă, ilirică si celtică. A existat şi un amestec surprinzător de forme daco-latine, iar la un moment dat s-a produs substituirea formelor autohtone vechi prin nume latine; au fost identificate 2.000 de prenume, nume gentilice si supranume. Toate aceste nume romanice au dispărut la rândul lor, treptat, până la contactul cu slavii, în secolele VI, VII d. Hr.

[1] D. Tomescu, 1998, p. 17

BDD-A25380 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:00 UTC)

Ansamblul numelor prelatine înregistrat în inscripţiile dunărene se completează cu numele dacice menţionate în izvoarele epigrafice din întreg Imperiul Roman. Aşa cum mărturisesc inscripţiile epigrafice dunărene, numele traco-dacice s-au contopit cu cele romane, supravieţuind o perioadă mai lungă presiunii sistemului roman, însă romanizarea îşi pune treptat pecetea pe onomastica autohtonă.

Sistemul denominativ latin cu trei nume (trinominal): *praenomen, nomen, cognomen* se păstrează. Primul nume din formula denominativă latină era *praenomen*, "înaintea numelui", nume strict individual, ales dintr-un inventar restrâns de forme. Al doilea element denominativ, *nomen*, considerat adevăratul nume de identificare oficială a persoanei era semnul de apartenenţă la o gintă, fiind un nume comun tuturor membrilor gintei respective. Al treilea nume, *cognomen*, era un supranume (poreclă) care, la început se atribuia individual, ulterior devenind transmisibil din tată în fiu. Toate numele de tip cognomen erau în general forme motivate, provenite din nume comune precum: calificative, nume de plante, animale sau de păsări, nume de locuitori etc.

Formula denominativă triplă era aplicată numai cetăţenilor romani; sclavii nu purtau nume, fiind desemnaţi prin poreclă.

Lipsa de continuitate a sistemului roman de denominaţie tripartită, precum şi misterul dispariţiei numelor prelatine şi a celor latine caracterizează atât romanitatea orientală cât şi pe cea occidentală. Pierderea formelor onomastice latine oficiale şi a celor din corpusul de inscripţii îndeamnă pe multi lingvişti să pună sub semnul îndoielii romanitatea antroponimiei româneşti.

Printre aceştia s-a numărat şi Sextil Puşcariu care afirma: "*precum n-am păstrat cu fonetism românesc numirile topice latine oficiale, tot astfel nu avem nici o urmă sigură de continuitate între onomastica latină oficială şi cea română. Pe cât se pare strămoşii noştri se numeau, la începutul veacului de mijloc, cu cunoscute nume rustice, mai ales nume de animale, plante, pietre scumpe etc., a căror începuturi datează din epoca romană*".[2]

Specialistul în onomastică Ştefan Paşca afirmă că o examinare a istoriei românilor exclusiv pe baza numelor de persoană ar duce la concluzia că originea lor este neromană, în totală contradicţie cu datele pe care le oferă studiul limbii române. Pentru Paşca, "*este surprinzător că cele mai vechi documente nu ne destăinuiesc moştenirea sigură a unor elemente străvechi, în timp ce în limba vorbită se oglindeşte atâta romanitae*".[3]

În căutarea febrilă a moştenirii latine în onomastica românească, se ajunge adeseori la falsa sau forţata recuperare etimologică a unor prenume sau la etimologii nesigure. Pe urmele unor consideraţii ale lui Al Philippide, Şt. Paşca adaugă, doar ca ipoteză de lucru, conservarea în onomastica românească a unor radicale onomastice. Astfel radicalul *Flor-*, detaşat din nume romanice ca *Florinus, Florius, Florio*, poate fi recunoscut în numele româneşti *Flor, Floru, Florea*, sau ca şi *Floarea,* pot proveni de la numele comun (apelativ) *floare*, sau după cum crede N. Drăganu, de la sărbătoarea Floriilor (ca şi numele româneşti *Crăciun, Pascu, Botez*).[4]

Preocuparea de a găsi argumente şi contraargumente pentru ideea continuităţii numelor latine în sistemul de denominaţie românească a îndepărtat cercetarea de la adevăratele urme latine din onomastica românească; este vorba despre succesiunea unor nume latine şi greco-latine creştine, precum şi a unui model de denominaţie onomastică prin forme delexicale.

[2] S. Puşcariu, vol. VI, pp. 525-526.
[3] St. Paşca, 1936, p. 31.
[4] Ibidem, p.32.

BDD-A25380 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:00 UTC)

Moştenirea numelor religioase în limba română, ca de altfel şi în întreaga romanitate occidentală, corespunde cu pierderea progresivă a formelor latine laice sub presiunea creştinismului.

Romanizarea, înfăptuită prin limba şi credinţa religioasă, a dus la distrugerea sistemului onomastic roman tradiţional. Creştinii au fost probabil primii care au optat pentru numele unic. Botezul presupunea adoptarea unui nume nou care, dincolo de valoarea sa de identificare, avea semnificaţia simbolică a rupturii de viaţa anterioară, necreştină. Numele de botez unic s-a generalizat mai ales după oficializarea religiei creştine, în secolul al IV-lea.

Pe cale religioasă s-au reluat şi s-au pus în circulaţie forme vechi de diverse origini, mai ales din ebraică şi din greacă. Multe dintre numele româneşti au origine ebraică. Fie că au fost adoptate de la romani sau de la greci, de la slavi sau de la popoarele migratoare, fie că au constituit o influenţă cărturărească, cele mai multe îşi au rădăcinile în religia creştină; în textele biblice, deci în ebraică.

Formele onomastice ebraice din Vechiul şi Noul Testament alcătuiesc nucleul primului inventar de nume religioase, introdus pe filieră bisericească. La numele de botez de origine ebraică se adugă şi numele de origine greacă din Noul Testament; alături de numele biblice, de origine ebraică sau grecească, în calendarul creştin se includ şi nume greceşti de provenienţă laică.

Numele de botez unice (biblice, hagiografice sau calendaristice), care au substituit aproape integral antroponimele latine, au alcătuit la început un fond onomastic general, comun tuturor limbilor romanice. Până în ziua de astăzi, numele religioase se constituie într-un inventar internaţional, constituit din puţine forme intens circulate, care corespund importanţei şi semnificaţiei sfinţilor celebraţi prin nume.

Potrivit ultimelor cercetări în domeniul onomasticii istorice, folosirea numelui de botez unic se pare că a rezistat până la sfârşitul secolului al XI-lea. Numele de persoană îşi îndeplineşte cu greu principala funcţie, aceea de a identifica şi a individualiza o persoană. Se resimte necesitatea apariţiei, pe lângă numele de botez, a unui al doilea nume de individualizare a persoanei. Al doilea nume putea fi un alt nume de persoană (patronimic), indicând ascendenţa pe linie paternă, un nume de loc care arăta provenienţa persoanei sau un nume comun, o poreclă motivată de particularităţile persoanei. Asemănarea cu cognomenul latin este evidentă; ea poate fi o coincidenţă, o influenţă cultă sau o continuitate a unui tipar denominativ transmis prin numele laice, care au circulat alături de numele religioase unice.

Mulţi dintre specialişti, precum Al. Graur, N.A. Constantinescu, Ch. Ionescu alătură primului strat etimologic al antroponimiei româneşti şi numele de persoană laice formate de la cuvinte comune ale limbii moştenite din latină. Ele se încadrează la categoria mai largă a "numelor de persoană delexicale", denumite astfel pentru a indica provenienţa lor din elemente ale vocabularului. Înzestrarea vocabularului cu funcţii onomastice de identificare şi de individualizare a persoanei reprezintă un transfer de forme dintr-o clasă în alta, nume comune > nume proprii, realizabil numai asupra cuvintelor româneşti. Din această cauză numele de persoană delexicale sunt considerate "creaţii româneşti*"* indiferent de originea numelor comune de bază. Crearea numelor de persoană cu bază lexicală moştenită din limba latină este o trăsătură comună tuturor limbilor romanice.

Astfel devin nume de persoană cuvinte de origine latină care denumesc: grade de rudenie; părţi ale corpului uman şi animal; culori; calităţi şi defecte; ***animale domestice* şi *sălbatice*; *păsări, insecte; plante, fructe***; fenomene naturale; sărbători creştine; stări sociale; meserii şi profesii. Din toată această înşiruire de domenii onomasiologice ne vom opri asupra câtorva exemple de provenienţă latină:

BDD-A25380 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:00 UTC)

a) plante, fructe: *Arbore* < rom. arbore < lat. arbor, -oris; *Cireş* < rom. cireş < lat. ceresius; *Frasin* < rom. frasin < lat. fraxinus, *Plopu* < rom. plop < lat. ploppus; *Prună* < rom. prună < lat. pruna; *Teiu* < rom. tei < lat. tilium (< tilia);
b) animale domestice şi sălbatice: *Ariciu* < rom. arici < lat. ericius; *Calu* < rom. cal < lat. caballus; *Lupu* < rom. lup < lat. lupus; *Ursu* < rom. urs < lat. ursus; *Vulpe* < rom. vulpe < lat. vulpes;
c) păsări: *Corbu* < rom. corb < lat. corvus; *Găină* < rom. găină < lat. gallina; *Păun* < rom. păun < lat. pavo, -onis; *Vultur* < rom. vultur < lat. vultur, -is;
d) insecte: *Albină* < rom. albină < lat. alvina; *Furnică* < rom. furnică < lat. formica; *Muscă* < rom. muscă < lat. musca; *Tăun* < rom. tăun < lat. tabo, -onis; *Viespe* < rom. viespe < lat. vespa.

Aceste câteva exemple reprezintă nume de familie româneşti provenite din cuvinte de origine latină, dar se poate observa că se fixează ca antroponime, forme lexicale care aparţin vocabularului fundamental.

Dintre antroponimele de proveniență lexicală, un număr restrâns de forme onomastice, şi ne vom referi strict la categoria fitonimelor şi zoonimelor, sunt înregistrate ulterior ca prenume masculine*: Lupu, Mielu, Ursu* şi feminine: *Albina, Căpria, Căpriţa, Cireaşa, Mierla, Oiţa*. Majoritatea cuvintelor comune care dau naştere unor nume de persoană se întâlnesc în subclasa supranumelor (porecle), devenite mai târziu nume de familie. Fixarea numelor comune ca antroponime se face prin preluarea formei de bază în diferite ipostaze morfologice: forme de gen masculin: *Ursu* şi feminin: *Furnică, Muscă, Vulpe*, forme unice de singular: *Mierlă, Secară*, forme nearticulate: *Arbore* şi articulate: *Cucu, Porcu*.

Contextul creştin al romanizării orientale rezervă elementului grec un rol particular în constituirea inventarului antroponimic românesc. Creştinismul a introdus în repertoriul său onomastic numele greceşti ale apostolilor, ale sfinţilor şi ale martirilor greci. Numele creştine greceşti care au la bază forme lexicale îmbogăţesc inventarul onomastic religios, alcătuit din numele biblice sau din numele de sfinţi. Circulaţia numelor de persoană greceşti în lumea creştină este asigurată, în general de biserică, prin filiera cultă.

"*Numele greceşti au fost şi ele cunoscute mai întâi prin filieră slavă, cu pronunţare apropriată de cea din greaca modernă, apoi ne-au venit din nou, de astă dată, din apus, trecute prin filiera latină, astfel încît astăzi regula generală este că numele greceşti din antichitate sînt tratate exact ca cele de origine latină*".[5]

Elementul migrator a marcat diferit evoluţia antroponimiei româneşti. O evaluare generală a împrumuturilor onomastice de la aceste popoare arată că acestea corespund împrumuturilor lexicale care alcătuiesc adstratul limbii române. Împrumuturile germanice (goţi, gepizi) sunt aproape inexistente; celelate migraţii (hunii, avarii) nu au lăsat nici o urmă în onomastica românească.

"*E totuşi curios că nici unul din popoarele cu care am venit în atingere – în afară de Slavi – înainte de sec. X-XI, nu au imprimat nici o urmă remarcabilă în lumea numelor noastre personale*".[6]

Preluarea numelor de persoană din onomastica slavă corespunde unei puternice influenţe slave asupra lexicului românesc. Motivul împrumutului de nume slave sunt tot de natură onomastică, precum nevoia de îmbogăţire şi reînnoire a inventarului autohton de nume de persoană, atracţia pentru elementele noi sau prestigiul social al purtătorului.

[5] Al. Graur, 1965, p.43.
[6] St. Paşca, 1936, p. 33.

BDD-A25380 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:00 UTC)

Tot prin intermediul elementului slav, în onomastica românească pătrunde un sistem de sufixare, extrem de productiv, care diversifică numele la nesfârşit. Acestea au fost cercetate de numeroşi specialişti, precum Ioan Pătruţ, Ştefan Paşca, care a prezentat cu exemple, 72 de sufixe slave simple şi 22 compuse, N. A. Constantinescu, care face o clasificare detaliată a sufixelor din onomastica românească în care le include şi pe cele slave. Acest aspect al derivării numelor de persoană prin sufixe va fi detaliat în capitolele următoare când vom studia numele de familie provenite de la zoonime şi fitonome.

După părerea celor mai mulţi specialişti, numele străine, germanice sau slave, s-au impus în faţa numelor autohtone prin tendinţa generală de imitaţie a numelor, împrumuturile făcându-se prin clasele suprapuse, prin farmecul noutăţii şi al exotismului lor. La aceste aspecte se mai poate adăuga şi faptul că o formă onomastică străină corespunde mai bine necesităţii de individualizare prin nume de persoană.

Ca o concluzie, putem afirma că numele de persoană alcătuiesc un inventar mai deschis împrumuturilor şi inovaţiilor, prin urmare mult mai mobil decât limba a cărei structură rămâne stabilă. Procesul formativ al antroponimiei româneşti începe cu romanizarea şi creştinarea populaţiei autohtone, care impune numele de botez religioase, continuă prin crearea numelor laice din formele lexicale româneşti şi se completează cu adoptarea şi adaptarea unor împrumuturi străine, mai ales slave. Formarea sistemului onomastic este, însă, un proces evolutiv continuu, cu o dinamică condiţionată istoric şi social.

BIBLIOGRAPHY:

GRAUR, Al., *Alte etimologii româneşti*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1975.
GRAUR, Al., *Nume de persoane,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1965.
GRAUR, Al., *Nume de locuri,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972.
IONESCU, Ch., *Antroponimie românească,* Teză de doctorat, Universitatea Bucureşti, Bucureşti, 1979.
PAŞCA, St., *Nume de persoane şi nume de animale în ţara Oltului*, Bucureşti, 1936.
PUŞCARIU, S., *Limba Română* (vol. I, II), Fundaţia pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1959.
PUŞCARIU, S., *Dacoromania:* Buletinul Muzeului Limbei Romanae (Cluj), vol. VI, pp. 525-526.
TOMESCU, D., *Gramatica numelor proprii în limba română,* Editura All, Bucureşti, 1998.
TOMESCU, D., *Numele de persoană la români – Perspectivă Istorică*, Editura Univers Enciclopedic Bucureşti, 2001.

Dicţionare

DEX = *Dicţionarul explicativ al limbii române.* Academia Română, Institutul de lingvistică, ediţia a II-a, Bucureşti, 1975.
DOR = Constantinescu, N., A., *Dicţionar onomastic românesc*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1963.

BDD-A25380 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:00 UTC)